

Gondolkodás (csoportosítás, analízis-szintézis, ok-okozati összefüggés)

A gondolkodás a legmagasabb szintű megismerési folyamat, problémamegoldó szellemi tevékenység. Gondolkodás nélkül nincs tanulási képesség, s a gondolkodási funkciók fejlesztése nagyon fontos a matematika, a nyelvtan tananyagának elsajátításához, megértéséhez. Elválaszthatatlan a cselekvéstől, logikától és a nyelvtől. E képesség működésének folyamata: észlelés, megértés, összefüggések felismerése, terv, stratégia, reakció. A kisgyermek konkrét, szituatív gondolkodásától hosszas fejlődési folyamat követhető nyomon a felnőtt fogalmi-absztrakt gondolkodásáig. Ez a folyamat párhuzamot mutat a nyelvi fejlődéssel. Az egyre bonyolultabb gondolkodási sémák egyre összetettebb nyelvi megfogalmazásokat hoznak létre. Ugyanígy a magasabb nyelvi szintek összetettebb gondolkodási rendszerek kialakulásához vezetnek. A kisgyermek gondolatai a beszéd megjelenése előtt a cselekvésben jelennek meg. Képekben érzékeli a világot, tevékenykedik. Később összekapcsolja a dolgokat, képzeleti lesznek, elkezd beszélni. Az óvodás spontán cselekszik, gondolatai csaponganak, fantáziája erősebb a realitásoknál. Nem gondolkodik racionálisan, képzelete irányítja a beszédtevékenységet is. A gondolatai irányát még nem tudja megváltoztatni. A 6-7 éves már tervez, megfontol, átlátja a dolgokat, több dimenzióban gondolkodik, rutinos az analógiák alkalmazásában. A 9 éves tájékozódik, stratégiákat állít fel, kitartóan, reálisan gondolkodik. A gondolkodási műveletek (pl. az analógiák, az absztrahálás, a szintézis) bonyolult tudati tevékenységek termékei. E mechanizmusok rutinosá váló alakítása kiemelten fontos az iskoláskor előtt, hisz a tanulási folyamat minden egyes területén kreatív, rugalmas gondolkodásra van szükség.

A gondolkodás fejlesztésénél fontos a manipulálás (konkrét tárgyakkal történő cselekvés) és a sok gyakorlás, mert ezeknek a gyermekeknek nehéz a gondolati síkon való műveletvégzés (nem tudnak átvitt értelemben gondolkodni). A tárgyi tevékenykedések közben jelentkező problémák megoldása fokozatosan függetlenedik a cselekvéstől, és a szavakban történő kifejeződésen keresztül vezet a képzeletben történő megoldások kereséséhez, a gondolkodáshoz.

Gondolkodás fejlesztésének részei, területei:

- A környezet megismertetése, felfedeztetése.
- Általános ismeretek fejlesztése.
- Elemi fogalom rendszer kialakítása.
- Ismeretek rendszerezése.
- Új ismeretek elhelyezése.
- Színek, formák megismertetése.
- Logikai - funkcionális összefüggések megfigyeltetése, felismerése.

- Analizáló - szintetizáló képesség fejlesztése.
 - hiányok pótlása, szimmetria, rész-egész viszony.
- Analógiás gondolkodás fejlesztése.
 - ritmikus sorok kirakása,
 - eseményképek értelmezése.
- Idői tájékozódás fejlesztése
- Főfogalom alá rendelés.
- Összehasonlítás.
- Különbségek megfigyeltetése.
- Változás megfigyeltetése, felfedezése.
- Össze nem illőség.

Igaz vagy hamis?

A játékvezető különféle állításokat mond. A gyerekeknek jól meg kell figyelni meg jól, amit mond. El kell dönteni, hogy igaz, vagy hamis

Kisebb gyerekeknek:

- Nyáron esik hó .
- Egy zsiráf kisebb, mint egy kutya.
- Egy felnőtt öregebb, mint egy gyerek.
- Egy versenyautó gyorsabb, mint egy roller.
- Egy narancs savanyúbb, mint egy citrom.
- A gyík hosszabb, mint egy kígyó.
- Az ivó víz sokkal tisztább, mint a sár.
- Elrepülnek a fecskék tavasszal Afrikába.
- Ősszel lehullnak a fákról a levelek.
- Az éjszaka világosabb, mint a nappal.
- Nappal világosabb van, mint éjszaka.
- Egy héten hét nap van.
- Egy kezemen kevesebb ujjam van, mint egy lábamon.

Ezek a "tagadások" nagyon jól fejlesztik a gyermekeket.

- Télen soha nem esik a hó!
- A fecskék tavasszal nem repülnek el Afrikába!
- A fecskék nem ősszel repülnek el Afrikába!

Analizáló - szintetizáló képesség fejlesztése. - rész-egész viszony.

Az analitikus gondolkodás fejlesztésével segítjük azon képességet, melynek segítségével értelmezni és felismerni is tudjuk a rész - egész viszonyt. Segít az egészet részekre bontani, az egészet a részek összességéként értelmezni. Minden olyan játék, amelynél a részekre bontás, részekből összerakás, konstruálás szerepel, alkalmas az analizáló-szintetizáló képesség fejlesztésére. Nagycsoportos óvodásnál, e gondolkodási funkciójának fejlesztésében eredményesen használhatjuk a puzzle játékokat, illetve a hiányos képek felismerése, kiegészítése, szétvágott képek összeillesztése, mesekocka, építőkockák, dupló, legó, is alkalmas erre. Az első osztályos gyermeknek a következők miatt van szüksége van erre a gondolkodási funkcióra:

- amikor összeolvasni tanul,
- amikor leírja a szavakat,
- amikor szótagol, betűkre,
- hangokra bont.

Rakjuk össze együtt! - Szedjük szét együtt!

A játék lényege az, hogy a pedagógus felsorolja a részeket, s a gyerek megnevezi az egészet.

- Pedagógus mondja: pikkely, uszony, farok. Gyermek mondja hal.
- Pedagógus mondja: lábak, szőr, ugat. Gyermek mondja: kutya.

Másik változata, amikor az egészet nevezzük meg, s a gyerekeknek kell a részeket megnevezni.

- Pedagógus mondja: madár. Gyermek mondja: szárny, csőr, toll
- Pedagógus mondja: virág. Gyermek mondja: levél, szár, bimbó
- Pedagógus mondja: citrom. Gyermek mondja: sárga, savanyú, kerek

Analógiás gondolkodás fejlesztése.

- **ritmikus sorok kirakása,**
- **eseményképek értelmezése.**

A taníthatóság feltétele a szabálykövetés, s az önálló szabályfelismerés, szabályalkotás képességének fejlesztése. Megléte az iskolaérettség egyik alapkritériuma. Analóg gondolkodás nélkül nincs gyakoroltatás, nincs bevésődés. Az olvasás tanítása és a matematika tanítása elképzelhetetlen nélküle. Az iskolára készülő óvodások számára különösen fontos az analóg gondolkodás játékos fejlesztése.

Ritmikus sorok kirakása:

A soralkotás művelete a beszédfejlesztés szempontjából is döntő fontosságú.

Soralkotás: Sort alkotunk, menetelünk, énekelünk.

Ritmikus sorok kirakása:

- Első lépésben 1 + 1 – es sorokat rakunk ki, erősen eltérő megjelenésű tárgyakkal, balról jobbra haladva.
- Ritmikus sorok kirakása hasonló tárgyakkal,
- Ritmikus sor alkotása nyomdázással.
- Ritmikus sorok kirakása színekkel, formákkal.
- 2 + 2 –es sorok kirakása.
- 1 + 1 + 1 –es sorok alkotása pl.: gyöngyfüzéssel, egy kék, egy sárga, egy piros.

Analógiás sorok kirakása, eseményképek értelmezése:

3 – 4, később több képből álló sorozatokat készítünk. Balról jobbra haladva kiteszük a képeket időrendi, eseménytörténeti sorrendben, miközben elmeséljük a történetet. Majd közösen is elmeséljük a történetet a gyerekekkel, majd kérdéseket teszünk föl a képekkel kapcsolatban. Amikor a gyermekek már jól megnézték a képeket, megértették az analógiát, összekeverjük, majd a gyermekek is sorba kirakják a képeket és elmesélik a történetet. Elsőként olyan sorozatokat válasszunk, ahol a növekedés, vagy fogyás egyértelműen meghatározza a sorrendet. Később a növekedés összekapcsolódik a logikai összefüggés felismerésével, végül a sorozatok kirakásához a logikai, időrendi sorrend megértése szükséges. A sorozat képeinek számát 3 – 4 – ről maximum 6 képig növeljük.

Fejezd be a gondolatom!

Eszköz: labda

A játékvezető eldobja a labdát, s azt mondja: Fejezd, be a gondolatom! **4-5 éveseknek**

- A fagyaltot nyaljuk, az almát....
- Nappal világos van, éjszaka...
- Az óriás magas, a törpe...
- Télen hideg van, nyáron...
- A kakas kukorékol, az egér....
- A kutyának négy lába van a csirkének...
- A kutya ugat, a macska...
- A kiabálás hangos, a suttogás...
- Az ég kék, a fű...
- Télen a fejünkre sapkát teszünk, a kezünkre...
- Télen hideg van, nyáron...
- A csiga lassú, a nyuszi...

Ezt a játékot érdemes többször is eljátszani, s így az ellentétpárok gyakorlására is alkalmas!
Ketten is játszhatjuk, akár otthoni sütés-főzés, vagy utazás és várakozás közben.

A hiányzó fogalmat kell megkeresni! **5-7 éveseknek**

- A siker öröm, a kudarc...
- Örömmel tölt el a siker, bánattal a...
- Egy ember személy sok ember együtt...
- A halnak víz kell az élethez, az embernek...
- Lent van a padló, fent...
- Az óra ketyeg a csengő...
- Lent van a pince fenn a...
- A gyurma puha a kő...
- Hangos a kiabálás, halk a...
- A dobnak van verője, a hegedűnek...
- A kocka szögletes, a labda...

Kauzális gondolkodás fejlesztése

Ezen gondolkodási funkciók segítségével vagyunk képesek ok-okozati és időbeli összefüggések felismerésére. Az iskolában alsó tagozaton szükség van rá a többlépcsős szöveges feladatok megoldásánál, az időbeli tájékozottság (hét napjai, hónapok sorrendje) fejlesztésénél. Szükség van rá akkor is mikor a szövegértés dolgozatban sorrendbe kell állítani a mese történéseit, a szöveg szakaszait.

Tiéd az utolsó szó!

Hiányos mondatokat kell a gyerekeknek befejezniük időbeli, ok-okozati összefüggések alapján. Gyorsan játszhatjuk labdával, de otthon, séta közben is jól játszható.

A pedagógus dobja a labdát és annak a gyereknek be kell fejezni az elkezdett mondatot!

4-6 éveseknek:

- Ősszel érik a ...
- Ősszel lehullanak a fákról a...
- Télen gyakran hull a...
- A háziállatok közé tartozik...
- Erdőben él a...
- Télen általában van rajtam...
- A csapból folyik a...

Hogy is volt ez? A játék lényege: A pedagógus mond egy mondatot, s utána feltesz egy kérdést.

- Tegnap az udvaron játszottam.
 Hol játszottam tegnap?
 Mikor játszottam az udvaron?
 Mit csináltam tegnap az udvaron?

Fejleszti:

- a szövegértést,
- a rövid távú verbális emlékezet fejlődését,
- a mondatalkotás képességét.
- az ok-okozati és időbeli összefüggések mellett az inverz gondolkodást.
Inverz gondolkodás: Úgynevezett magasabb szintű gondolkodási funkció, mely fejlettsége a matematika igazi megértésének, a tantárgyi, anyanyelvi, nyelvtani ismeretek biztos alkalmazásának feltétele. Ezen gondolkodási funkciók szükségesek matematikából például a nyitott mondatok, pótlások megértéséhez, az önálló szabályalkotás képességéhez, ahhoz, hogy a gyermek képes a szorzótábla bevésésén túl a maradékos osztás elvégzésére is. El tudja igazolni a halmazok, a negatív számok és a törtek világában is. Ezen gondolkodási funkcióit kell működtetnie mikor egy témazáró teszt jellegű feladatlapot tölt ki, mikor a helyesírási szabályokat alkalmazza, mikor a saját hibáit ellenőrzi és javítja.

Megosztotta: Grósz Tünde
óvodapedagógus